

АНАЛІТИЧНИЙ ВИСНОВОК

Аналіз судової практики
Апеляційного та Верховного судів
України стосовно справ пов'язаних
з домашнім насильством

2026

Цей матеріал підготовлено в межах проєкту «Розширення доступу до психологічної та юридичної підтримки, а також посилення правових механізмів захисту постраждалих від ГЗН та СНПК в Україні», що впроваджується ГО «Інсайт» за технічної підтримки ООН Жінки в Україні та за фінансування Жіночого фонду миру та гуманітарної допомоги ООН (WRHF). WRHF – це гнучкий та оперативний механізм фінансування, що підтримує якісні заходи для підвищення спроможності місцевих жінок у запобіганні конфліктам, реагуванні на кризи та надзвичайні ситуації, а також у використанні ключових можливостей миробудівництва.

Матеріал підготовлено за фінансової підтримки Жіночого фонду миру та гуманітарної допомоги Організації Об'єднаних Націй (WRHF), але це не означає, що висловлені в ньому погляди та зміст офіційно схвалені або визнані Організацією Об'єднаних Націй.

ЗМІСТ

Мета аналізу	4
Ключові висновки	5
Виявлені тенденції	6
Проблематика судових правових позицій	8
Висновок	9

Цей аналітичний огляд ґрунтується на узагальненні судових рішень Верховного Суду та апеляційних інстанцій, які мають правові позиції, у справах, пов'язаних із домашнім насильством. Такий підхід дозволяє зосередитися не лише на окремих фактах чи результатах розгляду конкретних справ, а передусім на змісті правових висновків, що визначають напрям розвитку судової практики. Головну увагу приділено саме тим рішенням, у яких суди вищих інстанцій формують або уточнюють підходи до тлумачення норм матеріального та процесуального права, що застосовуються у справах цієї категорії.

МЕТОЮ АНАЛІЗУ

є виявлення ключових правових позицій, що формуються у вищих інстанцій, визначення тенденцій судової практики, типових проблем у розгляді таких справ, а також окреслення окремих рекомендаційних аспектів. У фокусі дослідження перебувають питання кваліфікації діянь за ст. 126-1 КК України, оцінки доказів, визначення меж систематичності насильства, застосування покарань та інших заходів впливу.

Добірка охоплює 9 судових рішень, ухвалених у 2023–2026 роках, з яких 7 — у кримінальних провадженнях за ст. 126-1 КК України та 2 — у порядку цивільного судочинства. Включення до аналізу рішень із різних юрисдикцій зумовлене необхідністю комплексного підходу до дослідження проблематики домашнього насильства, оскільки питання захисту постраждалих осіб виходить за межі виключно кримінально-правового реагування та охоплює також цивільно-правові механізми, зокрема відшкодування шкоди та інші форми захисту.

Відбір справ для аналізу здійснювався за допомогою платформи **LIGA360** (станом на квітень 2026 року), яка за обсягом бази даних є співставною з Єдиним державним реєстром судових рішень, проте забезпечує розширені можливості пошуку та фільтрації. Використання цієї платформи дозволило сформувати релевантну та репрезентативну вибірку рішень, що відображають актуальний стан судової практики. Критерієм відбору слугувала наявність згадки в тексті справи про ст. 126-1 КК України (домашнє насильство), що забезпечило тематичну цілісність вибірки. Додатково застосовувалися фільтри за інстанційністю (апеляційна та касаційна) та за наявністю чинного статусу правової позиції, що дозволило зосередитися на актуальній та узагальненій судовій практиці.

Сформована таким чином вибірка відображає підходи судів вищих інстанцій, які мають орієнтуюче значення для формування єдиної судової практики у застосуванні ст. 126-1 КК України. Крім того, це створює підґрунтя для формування практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності судового захисту у справах про домашнє насильство та забезпечення більш послідовного й обґрунтованого правозастосування.

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ.

У процесі розгляду справ, пов'язаних із домашнім насильством, суди України сформулювали низку ключових правових підходів, які мають суттєве значення для правозастосовчої практики.

По-перше, систематичність визнається обов'язковою ознакою складу кримінального правопорушення за ст. 126-1 КК України, для її встановлення достатньо трьох і більше епізодів насильства (у тому числі за моделлю «2+1» про яку ми розповімо детальніше далі).

По-друге, притягнення до адміністративної відповідальності не виключає кримінальної у разі повторюваності чи ескалації діянь, тобто принцип non bis in idem (з лат. «не двічі за одне й те ж») при цьому не порушується. Також, судова практика визнає психологічні страждання потерпілих — страх, приниження, тривожність, емоційне виснаження — як такі, що становлять достатню підставу для кримінально-правової оцінки дій кривдника.

Крім того, показання потерпілої та свідків можуть визнаватися належними і достатніми доказами систематичності навіть за відсутності експертиз. Суди зазначають про важливість фіксації свідчень та належного документування кожного епізоду насильства.

Загалом, сучасна судова практика демонструє поступове, але впевнене зміщення акцентів у бік комплексного аналізу поведінки кривдника, оцінки впливу насильства на психоемоційний стан потерпілих та готовності вживати реальних заходів захисту, включаючи обмежувальні заходи, наприклад програми для кривдників або та заборону перебувати в місці спільного проживання з потерпілою.

ВИЯВЛЕНІ ТЕНДЕНЦІЇ.

У результаті аналізу судових рішень Верховного Суду та апеляційних інстанцій виявлено низку чинних правових позицій.

У справі №742/3577/22 від 02.06.2025 суд підкреслив, що систематичність насильства підтверджується не лише наявністю адміністративних постанов, а й самим фактом послідовних дій, що завдавали психологічної шкоди. Подібний підхід простежується також у справах №127/813/21 від 16.03.2023 та №755/4894/22 від 04.04.2024, де суд визнав повторюваність діянь навіть за відсутності адміністративних протоколів або притягнення за кожен окремий епізод. У позиціях чітко закріплено **правозастосовче розуміння поняття “систематичності”**, як обов’язковою ознакою складу правопорушення. Для встановлення систематичності достатньо трьох епізодів насильницької поведінки, які можуть проявлятися фізичній, психологічній або економічній формах, незалежно від того, чи були окремі з них предметом адміністративного або кримінального реагування. Аналізована практика свідчить, у низці рішень суди використовували як формулу 2+1, де 2 епізода вчинення насильства могли бути зафіксовані адміністративними протоколами (або іншими доказами) і третій епізод - фінальний, тобто не потрібно десятки епізодів для криміналізації діяння, достатньо лише три.

У справах №742/3577/22 від 02.06.2025, №522/2378/22 від 28.05.2024 та №127/813/21 від 16.03.2023 суд прямо визнав психологічні страждання — страх, пригнічення, напруженість — як наслідки, що утворюють склад злочину. Як прямо зазначив Верховний Суд в справі №522/2378/22 від 28.05.2024: “Закінченим кримінальне правопорушення вважається з моменту вчинення хоча б однієї із трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) втретє, у результаті чого настав хоча б один із вказаних в законі наслідків...”. Тут спостерігається **послідовна тенденція до визнання психологічного насильства повноцінною формою шкоди на практиці**, що має юридичне значення для кримінальної кваліфікації. Хоча психологічне насильство де-юре вже визнане повноцінною формою шкоди, де-факто його правова оцінка в правоохоронних і судових органах нерідко залишається фрагментарною. Тому це важливо для потерпілих, які не мають тілесних ушкоджень, але системно зазнають психологічного тиску.

У справі №522/2378/22 від 28.05.2024 Верховний Суд чітко вказав: “попереднє притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства за умови подальшої повторюваності вчинення протиправних дій стосовно певної потерпілої особи чи осіб і настання конкретних наслідків, які визначені законодавцем як більш тяжкі, ніж ті, що зазначені в законодавстві України про адміністративні

правопорушення, не свідчить про подвійне притягнення до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, , а підтверджує систематичність дій винуватої особи”. Аналогічна позиція підтверджується в постановах у справах №742/3577/22 від 02.06.2025 та №755/4894/22 від 04.04.2024. У даній позиції простежується **недопущення зловживання принципом non bis in idem** (з лат. «не двічі за одне й те ж»), тобто подвійного притягнення до відповідальності. Зазначений принцип не порушується у випадку, коли йдеться про системне, продовжуване діяння.

У справі №742/3577/22 від 02.06.2025 суд визнав показання потерпілої та одного зі свідків належними доказами систематичності, що дозволяє практикам посылатися на особисті свідчення як повноцінну доказову базу, що демонструє важливість **доказової ваги пояснень потерпілих та свідків**, що вона визнається належними та достатніми доказами систематичності насильства, навіть за відсутності експертиз чи матеріальних доказів (адміністративні протоколи та інше).

У справі №569/11625/24 від 24.02.2025 Верховний Суд підтвердив законність обмежувального припису, з огляду на виявлену загрозу продовження насильства, наголосивши на його запобіжному, а не каральному характері: “Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди мають встановлювати, яким формам домашнього насильства піддавалась потерпіла особа, та оцінювати ризики продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві.” Аналогічно, у справі №459/2984/22 від 17.04.2024 суд погодився на виселення кривдника без надання іншого житла, визнаючи систематичне психологічне насильство та посилаючись на стандарти ЄСПЛ: “З огляду на необхідність запобігти подальшим випадкам насильства з боку відповідача відносно позивачки, суд першої інстанції, враховуючи норми матеріального права, встановивши обставини справи, які мають суттєве значення для її вирішення, надавши належну оцінку поданим доказам, дійшов обґрунтованого висновку, про наявність правових підстав для припинення права користування відповідачем спірним житловим приміщенням шляхом його виселення”. Ця правова позиція судів визначає **застосування обмежувальних заходів превентивного характеру**, виходячи з оцінки ризиків, а не лише вже скоєного насильства.

У справі №148/2742/24 від 19.02.2026 Верховний Суд у складі ККС підтвердив законність застосування до обвинуваченого обмежувальних заходів за пунктами 4 і 5 ст.91-1 КК, з огляду на тривале домашнє насильство щодо матері похилого віку, наголосивши на їх запобіжному та захисному характері: “Застосування обмежувальних заходів у вигляді заборони контактів із потерпілою та проходження програми для кривдників,

базуються на вимогах кримінального закону, є вмотивованими та обґрунтованими і застосовані заходи є необхідними, щоб забезпечити права потерпілої від домашнього насильства з метою запобігання та припинення неодноразового насильства, так само погроз його застосування.” Ця позиція має практичне значення, оскільки встановлює **чітку межу між покаранням і обмежувальними заходами** та забезпечує захист прав потерпілих у разі тривалого насильства.

У справі № 728/2859/24 від 04.07.2025 апеляційний суд визначив, що завданнями програми для кривдника є: сприяння зміні насильницької поведінки кривдника; сприяння засвоєнню кривдником моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, взаєморозуміння; взаємоповаги і дотримання прав усіх членів родини, формування у кривдника конструктивної моделі поведінки у приватних стосунках; сприяння оволодінню кривдником знаннями про основні норми законодавства в сфері запобігання та протидії домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі, а також про види відповідальності за його вчинення.

Апеляційний суд **вказує на програму для кривдників як повноцінний інструмент зміни поведінки та захисту потерпілих**, а не формальний додаток до покарання.

У справі № 484/4068/24 від 28.05.2025 суд зазначив, що у випадках, коли діти допитуються у присутності осіб, на яких заявник вказує як на кривдників, а законний представник не вживає жодного заходу на забезпечення безпеки дітей, його участь має формальний характер. Це рішення підтверджує та висвітлює наявність проблеми — **формального підходу до проведення допитів дітей**.

ПРОБЛЕМАТИКА, ЯКА ПРОСЛІДКОВУЄТЬСЯ У СУДОВИХ ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЯХ

щодо справ про домашнє насильство відображає низку системних недоліків, які суттєво впливають на ефективність правового захисту потерпілих.

По-перше, це ігнорування психологічного насильства: у проаналізованих рішеннях простежується підхід слідчих та судів першої інстанції на зосереджені переважно на фактах фізичних пошкоджень, залишаючи поза увагою емоційні страждання, відчуття страху, приниження, а також такі прояви насильства, як відчуження дітей від одного з батьків. Тоді як правові позиції вищих інстанцій закріплюють, що психологічне насильство є самостійною та повноцінною формою шкоди.

По-друге, спостерігається формальний підхід до допитів дітей, які часто проводяться у присутності осіб, на яких самі діти вказують як на кривдників, що підриває достовірність та незалежність їхніх свідчень. Представники органів опіки або соціальних служб, які мають забезпечувати захист дітей під час допитів, нерідко діють пасивно або формально — присутні фізично, але не вживають заходів для створення безпечного середовища. Правові позиції визнають такі порядки проведення допитів як формальними та такими, що не відповідають вимогам забезпечення найкращих інтересів дитини та стандартам належного процесу.

По-третє, поширеною проблемою є зловживання принципом «вже покараний»: захисники обвинувачених намагаються уникнути кримінального переслідування, посилаючись на вже призначене адміністративне покарання. Проте Верховний Суд чітко наголошує, що таке тлумачення суперечить закону, адже адміністративне стягнення не виключає кримінальної відповідальності у випадку продовженого діяння.

ВИСНОВОК.

Судова практика вищих інстанцій формує комплексний підхід до розгляду справ про домашнє насильство, який виходить за межі формального встановлення окремих епізодів правопорушення та орієнтується на комплексне розуміння ситуації. Ключовим елементом такого підходу є необхідність повного документування всіх проявів насильства: фізичного, психологічного та економічного. Саме сукупність таких епізодів дозволяє встановити систематичність дій, яка є визначальною ознакою кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК України. У цьому контексті важливо врахувати не лише очевидні прояви насильства, але й ті, що можуть здаватися «малозначними» або побутовими, однак у своїй сукупності формують стійку модель протиправної поведінки.

Водночас психологічне насильство визнається самостійною формою шкоди, що має кримінально-правове значення навіть за відсутності тілесних ушкоджень. Такий підхід відображає розуміння того, що систематичний психологічний тиск, приниження, контроль чи залякування можуть завдавати не меншої, а подекуди й більш тривалої шкоди, ніж фізичне насильство.

Суди також підтверджують можливість застосування превентивних заходів, зокрема обмежувальних приписів, з метою запобігання подальшому насильству. Акцент робиться на їх превентивній, а не каральній природі, що підкреслює пріоритет захисту потерпілої особи та недопущення ескалації конфлікту. Такий підхід свідчить про поступове зміщення фокусу судової практики від виключно реактивної моделі до більш проактивної, орієнтованої на запобігання правопорушенням

При цьому попереднє адміністративне покарання не виключає кримінальної відповідальності у разі повторюваності діянь, що дозволяє оцінювати їх як системні. Це дозволяє забезпечити безперервність правової оцінки поведінки особи та уникнути ситуацій, коли окремі епізоди залишаються ізольованими один від одного у правовому сенсі.

Окремо підкреслюється необхідність забезпечення безпечних умов допиту дітей та належного реагування на випадки формального підходу з боку правоохоронних органів. Підкреслюється необхідність забезпечення безпечних, недискримінаційних та психологічно комфортних умов їх допиту, що унеможливають повторну травматизацію.

Загалом сформовані правові позиції свідчать про поступове ускладнення та поглиблення підходів до розгляду справ про домашнє насильство, орієнтацію на стандарти захисту прав людини та прагнення забезпечити баланс між ефективним притягненням кривдників до відповідальності й належним захистом потерпілих осіб. Водночас виявлені проблемні аспекти вказують на необхідність подальшого вдосконалення як практики правозастосування, так і міжінституційної взаємодії, що є критично важливим для досягнення реальної ефективності у протидії домашньому насильству.